

”Den udtørskede Bønnehalm er en lækker Føde for Heste, Hornkvæg og Saar. De sidste fortære den lige indtil de tykkeste Stængler. Jeg lader al Bønnehalmen skjære tilligemed det andet Straa: foder og lægge for Kærne, som befinde sig meget vel derved”.

Kun den af Insecter besudlede, af Røst angrebne, ved lang Udestaaen paa Marken og ved slet Veirlig sildigt eftermodne Bønnehalm har ingen Værd som Fodermiddel.

Chinesisk Dliereddike.*)

I.

(Af Pastor Marthiansen i Steffenshagen.)

Dyrkning af Dlieplanter anbefaler sig vistnok i Almindelighed ved deres Afgrøde og deres Værdie mere end Kornet. Alligevel dyrkes, saavidt jeg veed, i Mecklenborg fornemmelig kun to Dliearter i det Store, nemlig Winter- og Sommerraps, hiin især i større, denne i mindre Afsættelse. Men Forfrysningen, saavel som den Skade, Bildtet forarsager, og allermeest de Ødelæggelser, Insecter volde, synes hist og her at gjøre Folk mere og mere kjede

*) Af: Neue Annalen der Mecklenburgischen Landwirthschafts-Gesellschaft, 18ter Jahrgang; 1832.

af at lægge Vind paa den ellers meget fordeelagtige Vinterravs.

Forsrybningen skal kunne afværge ved at saae Frøet midt i Juli i Plantebed, og i Slutningen af September eller Begyndelsen af October flytte Planterne ud i Rader paa Marken og hypp dem om Foraaret, hvorved Afgrøden skal blive langt større, end efter Bredsaaning. Noagtige sammenlignende Forsøg hermed vare meget at anbefale. Imod Bildtet har jeg ikke fundet noget bedre Middel, end i Høstens Tid at oversprøite Planterne, om det end kun var i Yderkanten rundtomkring Marken, med en, med Vand fortyndet, Tobaksolie, (hvortil ogsaa den Tobakksaus, som ved Rygningen samler sig i Svamdaasen gjør samme Nytte) — hvis Lugt, som varer hele Vinteren, er høist modbydelig især for Storbildtet. (Ogsaa Pii og Frugtræer beskyttes imod Bildtet ved intet bedre end ved dette Middel, hvis Virkning varer længere, end Bestrygelsen med Fleskesvær, og skader ikke Træerne). Men at modvirke Insecterne, deri er Menneskefløgt svagest. Noget hjælper det vel, om Foraaret at lægge Hyldegrene mellem Planterne, eller at bestrø disse med Salmiak, blandet med Kalk.

Efter omhyggeligen anstillede Forsøg synes den chinesiske Oliereddike (*Raphanus sativus chinensis annuus oleiferus*) mig at være frie for alle disse Ulemper. Skjøndt nedstammende fra China, er den dog fuldkomment climatiseret hos os. I

Foraaret 1831 fik jeg fra Heidenheim i Baiern et Pund af dette Frø af Hr. Andrea, fordeelagtigen bekendt i det oeconomicke Fag, især ved sine heldige Forsøg med at tilberede et brugeligt Garn af Basten af *Trifolium melilotus officinalis flore albo*, og at udvirke fortræffelig Madolie af chinesisst Oliereddike, (hvorfor han ogsaa har faaet Belønning af det kongelige Selskab i München.) Den egentlige Saaetid er fra Begyndelsen til Midten af April, men jeg fik desværre først Frøet den 2den Mai, og bredsaaede deraf 20 Lød i den nyligt gjødede Brak, radsaaede 8 Lød i reen, kraftig Bygjord og 4 Lød i en Mistbænk til Udplantning.

Det Første blev kun maadeligt, formedelst de mange paa Algeren værende Jordklumper, vel ogsaa formedelst den, Olievæxter saa skadelige, friske Gjødning, og fordi Algerkaal siden tog Overhaand; ogsaa det fra Mistbænken Udplantede slog feil, sandsynligviis formedelst den da indtrufne Tørke. Derimod groede de 8 Lød i Bygjorden særdeles frodigt, og modnede, tilligemed det, der var saaet i Brakjorden, allerede den 6te August. Den hele Afgrøde udgjorde 70 Pd., hvoraf det i Brakmarken Udsaaede kun gav $\frac{1}{2}$. Altsaa har det hensigtsmæssigt dyrkede Frø 200 Fold.

Ifølge dette Resultat anbefaler jeg nu Dyrkning af denne Væxt paa følgende Maade.

I den første Halvdeel af April, — thi Rattet

frost skaber ikke denne Plante,*) — drager man, paa en vinterlagt, klart afharvet, kraftig Jord, som allerede i foregaaende Efteraar maa være pløjet to Gange, med en tilbørligt betyngtet Harve, hvis Tænder staae 9—10 Tommer fra hverandre og Skjære $1\frac{1}{2}$ Tomme dybt, smaae Furer, i hvilke man enkeltviis stroer Kjernerne, 6—7 Tommer fra hverandre; derpaa gaaer man Ugeren over paa langs med en almindelig Harve. Naar Planterne have opnaaet en Høide af 4 Tommer, hyppes de, ligesom Kartofler.

I August eller Slutningen af Juli, naar Stænglerne for største Delen ere hvide, afmeies de og blive liggende paa Skaar, indtil Frøkaplerne ere godt tørrede; derpaa indtages det og, om muligt, tørstes strax. Det rensede Frø maa blive liggende 14 Dage udbredt paa et luftigt Sted, kastes derpaa sammen i Bunke og atter efter 4—5 Dage udbredes det paany for at afdunste og tørres. Da er det fuldkomment færdigt baade til at gjemmes og til Oliepresning.

Hvad nu angaaer Olien af dette Reddikfrø, saa har jeg selv endnu ikke havt nogen Erfaring

*) Den holdt sig i dette Efteraar ubeskadiget i 3 Graders Kulde, og har senere ogsaa lykkeligt overstaaet en gennemtrængende Frost af 11 Gr. R. Jeg har nemlig gjort et lille Forsøg med at saae dette Frø om Efteraaret og dyrke det som Vintersæd, som de Herrer Dr. Reichenbach og Prof. Rössig have anbefalet i de oekonomiske Hefter.

derom, og Andres Angivelser ere saare afvigende, alt efter de forskjellige Fremgangsmaader og anvendte Maskiner, maastee ogsaa i Forhold til Frøets, ved Cultur og ydre Omstændigheder, forandrede Qualitet. Deri stemme imidlertid Alle overeens, at dette Frø, med Hensyn til Oliepresning, langt overgaaer vore samtlige Olieplanter, som Dodder, Hamp, Hør, Balmue, Raps, Roer ic. Chineseerne, for hvem vi vistnok endnu staae langt tilbage i Kunstflid, skulle udbringe det Halve af dette Frøes Bægt i Olie. Dertil ville vore almindelige Oliestampere, om hvis Ufuldkommenhed Oliefagernes Fedme vissynligt vidner, vel aldrig bringe det. Dog, hvorfor skulde vi ikke til dette Diemed ligesaaret kunne indrette fuldkomnere Oliepresser, som dette allerede er skeet med Vorpresserne?

Ifølge Angivelse i de oeconomiske Hefter 1802, fik den lærde Mathematiker de Grandi, som paa Anmodning af det mailandske patr. Selskab dyrkede dette Frø, af 3 Pd. 4 Lod Udsæd 583 Pd. Frø, og af 553 Pd. Frø 200 Pd. Olie. Med Hensyn til Benyttelsen af denne Olie siger han paa et andet Sted, at den, naar den anvendes til Lamper, brænder uden at dampe, med lysere Flamme, næsten engang saa sparsomt, som anden Olie. Ogsaa forsikrer han, at den som Madolie har en fortrinlig Smag, endog for de ved frisk Olivenolie forvante italienske Læffermunde. Det samme paastaer og den fortjensfulde Kammerraad Frege i Leipzig, som

af det fint stødte Frø vil, ved den første, folde Presning, have faaet den fineste Olie af en sod, behagelig Smag, og federe end Provenceolien. Men langt anderledes faldt det Resultat ud, som den, som duelig Chemiker agtede Apotheker i Croplin, Hr. v. Santen, paa min Anmodning har paataget sig at udfinde. Han foretog Oliens Fraskillelse paa to Maader, nemlig ved Presning og ved at uddampe den med Svovlæther. Ved den første Methode, naar den isvrigt udføres med kold og ikke altfor stærk Presning, fremtræder Oliens Eiendommelighed i Lugt og Smag vistnok tydeligst. Min fremkom, efter Hr. v. Santens Erklæring, ved denne første Procedure en Olie "af tyk Beskaffenhed, gul Farve og roeolieagtig Lugt og Smag, og udgjorde kun en fjerde Deel af Frøets Vægt." Om Rigtigheden af denne Angivelse har jeg fuldkomment overbeviist mig, men dog fundet den herskende Smag af denne Olie meget mild og sod. Desuden maa jeg gjøre opmærksom paa, at det ikke var Hr. v. Santen om at gjøre, ved sine Forsøg at udfinde Oliens Godhed, men blot dens Mængde. Thi, som bekjendt, maa Frøet presses to Gange, naar man vil stille den bedre Olie fra den flettere og prøve sammes Godhed. Kun ved den første, sagte, folde Presning faaer man den bedre eller saakaldte Jomfruolie; ved den anden Presning udtrykkes tillige de slimede, harpixagtige Dele, som gjøre Olien grumset, og især fra Frøkaplerne med:

bringer Plantens eiendommelige Lugt og Smag, her den roeagtige. Den sikreste Maade at faae reen Olie af dette Frø, er at affkalle Skulperne paa en Rulle for Presningen, hvilket kan skee uden Vanskelighed, formedelst dette Reddikefrøes Størrelse. Iøvrigt fik Hr. v. Santen, ved Uddampning med Ether, over $\frac{1}{3}$ af Frøets Vægt i Olie, hvorimod der af vore almindelige Olievæxter, selv de meest oliegivende, kun kan udbringes $\frac{1}{4}$ eller i det høieste $\frac{1}{3}$ Deel.

II.

(Af Vice-Præsident v. Bülow paa Gr. Kelle.)

Efterat Frøhandler Jeppe i Kjøbenhavn havde, paa min Anmodning, overladt mig $\frac{1}{4}$ Pd. Frø af Olie-Reddiker, til et lidet Forsøg i min Have, udsaaedes dette Frø midt i Mai Maaned d. A. paa $2\frac{1}{2}$ □ Rode, og gav et fuldkomment tilstrækkeligt Antal Planter.

I en, 30 Aar gammel, Afhandling over denne Plantes Dyrkning*), hedder det vel: "I meget feed Jord, s. Ex. i Haven, trives og voxer den beundringsværdigt godt og lover megen Frugt, men

*) "Vollständiger Unterricht über den, für Deutschland wichtigen Anbau des Chinesischen Delrettigs und über die Bereitung des Oels aus demselben. Aus dem Italienischen von Franciscus di Grandi. Mit Kupfern. Leipzig, bei J. E. Hinrichs 1802".

idenefter falder den hen ad Jorden, formiedelst dens altfor spæde Stængler, og svarer ikke til det første Haab, som den gav".

Jeg havde imidlertid dengang intet andet Sted til Disposition end Haven, og da Jorden ikke nyligt var gjødet, saa haabede jeg, at den Skade, hvorfor man havde advaret, ikke her vilde være at befrygte. Forvrigt var det valgte Sted tilfældigviis reolet og indeholdt en Blanding af Sand, Leer og Mergel, hvori dog sidste var overveiende. Planterne vare i Begyndelsen og i længere Tid meget vantrevne, bleve ogsaa stærkt angrebne af Jordlopper, hvorfor jeg, saavel nu, som dengang, er af den Tro, at den valgte Plads ikke var for feed. Men da nu Jordlopperne toge saaledes Overhaand, at mange Planter ganske visnede og de Dvrige bleve meget forgnavede, saa at jeg maatte frygte for, at dette mit første Forsøg ganske vilde mislykkes, saa tog jeg endelig, tvertimod mit tidligere Forsæt, min Tilflugt til at anvende Gips. Allerede saa Dage efterat Gipsen var strøet, viste sig dens gode Virkning; Jordlopperne vare forsvundne, Vegetationen blev med hver Dag kraftigere og inden kort Tid stode Planterne i den største Frodighed, skjøde stærke Stængler med lange Sidegrene, og bedækkede Jordfladen fuldkomment.

Efter fuldendt Blomstring lod det store Antal af Vælger haabe en rigelig Afgrøde; men den, i hvin Advarsel angivne flemme Følge af, hertil at

vælge Havejord, fremtraadte desværre ogsaa her i Virkeligheden; thi Bælgerne vare næsten alle tomme eller havde kun nogle enkelte Kjerner, hvorfor jeg efter $\frac{3}{4}$ Pd. heller ikke avlede mere end 17 Pd. reent Frø. Havde Skulperne været fulde, og hver havt 8—10 Kjerner, som skal være det sædvanlige, saa vilde sandsynligviis denne Oliereddikens Afgrøde paa ligestort Stykke have overgaaet Rapsens. Upaatvivelig var Planternes altfor store Frodighed Skyld i, at Skulperne havde sat saalidet Frø.*) Stedet var imidlertid, som alt er bemærket, ikke nyligt gjødet, men kun reolet, for at skjærne Jorden, som var saa stærkt leret, at den var yderst vanskelig at behandle og at Havefrugter ikke vilde trives i den; hvorfor man da maa tilskrive Oliereddikernes Yppighed enten Rølegravningen eller Gipsningen. Imidlertid er det unægtelig en stor Ubefaling for Oliereddikens Dyrkning, at man omhyggeligen maa holde den borte fra feed Jord, da Rapsen tvertimod ikke kan faae Jorden feed nok, naar den skal give et rigeligt Udbytte. Kun ved videre, ofte gjentagne Forsøg vil en, for dette Klima passende Behandling af den omhandlede chinesiske Plante kunne udfindes. Ungaaende denne Plantes store Omfindtlighed har jeg her

*) Efter Sigende skulle vore Rebbiker, i feed Havejord, ligeledes kun bære meget lidet Frø, og Skulperne næsten blive ganske tomme, ligesom Tilfældet var med Oliereddiken.

intet bemærket, meget mere, som ovenfor er omtalt, det Modsatte. I Italien skal Oliereddiken blive fuldkomment moden 4 Uger efterat den er saaet; her forlængedes dette Tidrum med nogle Uger, men jeg oppebiede ogsaa den Tid, da de fleste Skulper vare fuldkomment modne, hvilket nok kan lade sig gjøre, naar man saa blot tager sig iagt for ikke igjen at vente alt for længe, da isaafald de først modnede Skulper falde af.

Skjøndt Resultatet af dette mit første Forsøg just ikke har været saa meget gunstigt, saa synes dog deraf at fremlyse, at Oliereddiken, rigtigt behandlet, vil være ligesaa givtig som Raps. Men denne Sandsynlighed hæves næsten til Visshed, naar man betænker, at Kjernen af den første, idetmindste tilsyneladende, er dobbelt saa stor, som af den sidste; at altsaa Oliereddikens Kjerne har betydeligt Fortrin, naar der tillige tages Hensyn til Størrelsen af Areal, som besaaes med begge disse Værter; thi, bedrog Diemaalet mig ikke, saa var der paa det Sted, hvor dette Forsøg blev gjort, ligesaamange Oliereddikeplanter, som der paa lige Glade maatte staae Rapsplanter. Jeg kan vel ikke med Sikkerhed indestaae for denne og nogle andre Paastande; thi gjentagne Forsøg og sikre Erfaringer maa først hæve alt dette til Kjendsgjerninger, førend man kan paastaae at have tilforladelige Grundsætninger; men under den Forudsætning, at det nyligt omtalte Forhold imellem Frøets Størrelse og det Rum,

som Planten indtager, var fuldkomment rigtigt, vilde man deraf kunne drage følgende meget vigtige Slutning. Med 1 Pd. Oliereddikfrø f. Ex. kunde man, ifølge det første her gjorte Forsøg, besaae 10 □ Roder, og naar Rapsfrøet rækker dobbelt saa langt, vilde man med lige Quantum af samme kunne besaae 20 □ Roder; gav nu sidste en Afgrøde paa 200 Pd., første derimod kun paa 100 Pd., saa var dog alligevel beggeß Givtighed lige.

Men ere end begge kun lige givtige, eller staaer endog Oliereddiken heri noget tilbage for Rapsen, hvilket dog ikke er sandsynligt, saa har dog de førstes Dyrkning betydelige Fortrin for den sidsteß, som f. Ex.:

1) Rapsen, — thi efter alle hidtil gjorte Erfaringer kan her kun være Tale om Vinterraps, — lider ofte meer eller mindre af ugunstigt Veirlig om Vinteren og det har været Tilfældet, at den næsten ganske er gaaet bort. En saadan Fare er Oliereddiken, som Sommerfrugt, slet ikke udsat for, og skjøndt den stammer fra et varmt Klima, skal den dog heller ikke være omfindtlig mod Nium eller Foraars-Nattefrost.

2) Skulperne paa Rapsen springe let op, hvor for et stort Sædtab altid er uundgaaeligt ved denne, og et endnu større at befrygte, naar man ikke i Høsten behandler den med næsten pedantisk Forsigtighed. Derimod aabne Oliereddikens Skulper sig

aldrig af sig selv, og først naar de ere fuldkomment tørre kan Kjernen tørstes af dem.

3) Kapskøsten falder i en meget ubeleilig Tid, og da den umiddelbare Uftærskning, af nylig anførte Aarsager, maa forbindes dermed, saa udfordrer den saamange Menneſter og Heste, som kun sjeldent, uden Skade for de samtidige, ligesaa vigtige Arbejder, saasom Høst og Brakpløining, kunne undværes fra disse. Men endnu større bliver den almindelige Forlegenhed, naar der i en saadan Kapskøst indtræffer blot en nogenlunde vedholdende Regn, som Juli Maaned ikke saa sjeldent fører med sig. Alle disse forstyrrende og Tab bringende Ulemper har man ikke ved Oliereddiken; er den blot saaet midt i Mai Maaned, saa indtræffer dens Modnen efter fuldendt Kornhøst; den meies da blot og bliver derpaa liggende nogle Uger paa Marken, indtil Skulperne ere fuldkomment tørrede, og skulde Vintersaaeningen endnu ikke være tilendebragt, naar den skal indages, saa at Folk ikke kunde havees til at ud-tærste den strax, kan den uden Fare sættes ind i Laden.

4) Endelig indfalder ogsaa Kapsaaeningen i August Maaned, altsaa i den travleste Kornhøst, hvilket er meget ubeleiligt, naar Kapsavlen er noget betydelig; thi Smaapartier, som ikke give et forholdsmæssigt betydeligt Udbytte, kunne ikke her komme i Betragtning. Oliereddikens Saaening medfører derimod ikke usædvanlige Besværligheder, og skeer paa en Tid, da al den øvrige Baarsæd besør-

ges i Jorden, og Landmanden altsaa er forberedt paa saadanne Arbeider.

J foromtalte Afhandling siges endvidere, at denne chinesiske Oliereddike har megen Lighed med vor indenlandske Reddike, eller de saa almindeligen bekjendte Radiser, og da nu Forfatteren ikke ytrer sig bestemt om Frøet af de sidste er ligesaa olieholdigt, som den Førstes, men dette derimod maa betvivles, saalænge indtil det Modsatte bevises, saa maa man omhyggeligen vogte sig for en Forveksling af Frøet. Jeg lod derfor ogsaa, ved mit første Forsøg i Haven, Oliereddiken faae langt fra den indenlandske. Til Slutningen siger Forfatteren endnu ordret Følgende: "Man kan ikke fastsætte nøiagtige Regler til Adskillelse i alle Tilfælde. Skulperne paa den chinesiske Oliereddike ere længere end paa vor indenlandske, og indeholde flere Kjerner, der ere større og sødere. I hver Skulpe finder man sædvanlig 9—10, dog har man undertiden fundet indtil 18 i dem. Kjernerne af vor Reddike ere ægdannede og deres Skal eller Hud af en rød Farve, der falder noget i det Orangegule eller Castaniebrune. Oliereddikens Kjerner ere derimod for det meste sphæroidisk sammentrykte og Overhudens Farve mørk kastaniebrun med hvide Smaahaar, som danne et lysegraat Overtræk. Disse Omstændigheder afgive et saa mærkeligt Adskillelæstegn, at et midelmaadigt Syn er tilstrækkeligt til at skille dette Slags fra de øvrige. Man maa imidlertid be-

mærke, at Kjerneerne af Oliereddiken, saalænge de endnu ikke ere rigtigt modne, ligne i Farve dem af vor indenlandske Reddike".

Mine Jagttagelser over denne Gjenstand ere følgende:

1) Skulperne paa de af mig forsøgte Oliereddiker vare ligeledes længere, end de, paa de her i Haven værende Radiser, — Reddiker var her ikke, — og første havde rigeligen faaet det angivne Antal Kjerneer, naar ikke Plantens altfor store Frodighed havde hindret deres Uddannelse.

2) Mit Oliereddikfrø er ikke ganske eensformet. Vel have de fleste Kjerneer den betegnede flade Form, i forskjellige Afvigelser, som f. Ex. rundlindsedannet, tilsyneladende kantet o. s. v., dog ere ogsaa nogle aflangrunde, med Fordybninger fra nedenaft opad, som ikke krummede Agurker. Det dermed sammenlignede, her voxende Radisefrø var ikke ægdannet, men forstørstedelen rundt, sammentrykt, lindsformet. Om dette Frø er ganske ægte og ublandet, kan jeg ikke vide; men det beviser dog, at den sammentrykte Form ikke hos os er noget characteristisk Kjendetegn paa ægte chinesisht Oliereddikfrø. Meget forskjellig finder man imidlertid begge Frøarters Dannelse, naar man betragter dem igjennem et Forstørrelsesglas.

3) I Smagen af begge fandt jeg just ikke nogen mærkelig Forskjel, men jeg har ogsaa kun prøv-

vet enkelte Kjerner, og maaskee kan den angivne Forskjel i Smagen kun mærkes ved Nydelsen af større Qvantiteter.

4) Farven af mit Oliereddikfrø er vel ogsaa i Almindelighed mørkere, end Radisernes, alligevel findes der dog enkelte lyse Kjerner blandt hiint, og mørke blandt dette.

5) De omtalte hvide Smaahaar kunne ikke skjælnes med blotte Næse, og jeg har, i Mangel af et stærkere Forstørrelsesglas, blot kunnet betjene mig af en Loupe. Ved denne kunde jeg kun see de hvide Pletter, som sandsynligviis frembringes ved Haarene, tydeligere end med blotte Næse, men tydeligen at skjælnes de hvide Haar selv, vilde ikke lykkes mig. Mange Kjerner vare ganske bedækkede dermed, andre halvt eller endnu mindre, og nogle, dog kun faa, syntes at være ganske glatte. I blandt det hermed sammenlignede Radisefrø fandtes imidlertid ligeledes nogle Kjerner med hvide Pletter, og jeg kan altsaa kun i Oliereddikfrøets mørkere Farve finde et Udskillelsetegn.

Hvad Forfatteren af titomtalt Afhandling medder angaaende den Jord, der er skicket for Oliereddiker, kan, formedelst den store Forskjel paa det italienske og vort Klima, ikke anvendes her. Han siger nemlig: "Det sædvanligt saakaldte lette og nogenlunde fugtige Jordsmon er det, som Oliereddiken, saavel som alle vore øvrige indenlandske Rødder og overhovedet alle Røer, yndes"; men hos os

Iyffes Røddiker og Roer slet ikke paa fugtige Jor-
der, som, godt gjødede og merglede, ere fortrinlig
skikkede for Raps. Jeg troer derimod, at Oliered-
diken her, med Undtagelse af det ufrugtbare Sand,
vil trives godt paa enhver tilbørligt skjernet Jord,
og maaskee fortrinligt paa vor gode Middelfjord.
Her havde den en høi, tør, men dog særdeles
løs Jord.

Enhver vegetabilisk Gjødning skal være at fore-
trække for den af Hornkvæget, og Arbeidsdyrenes
ganske at forkaste. Sidste er vistnok især med Hens-
syn til Italiens hede Klima, dog troer jeg at kunne
uddrage af alt dette, at al frisk animalisk Gjødning
maa ansees for aldeles upassende, ligesaavel til
Oliereddiker, som til vore Gulerødder. Forelobigen
siger Forfatteren, at naar Jorden ikke har tilstræk-
kelig Kraft, og en Gjødstning altsaa er nødvendig,
saa maa denne altid skee om Efteraaret før Saaes-
ningen, og Marken derefter i ethvert Tilfælde pløies;
dernæst maa den saa igjen om Foraaret ved to nye
Pløininger tilbørligen skjernes og renses fra Ukrudt.
Grøet saaes paa sidste Pløining og Marken jævnes
derpaa med Tromlen. Herefter at dømme, maa
Jorden i Italien enten være meget let eller dog
renere end hos os; thi efter min Anskuelse vil Sæd-
furen her, om der end er gaaet to Pløininger forud,
ikke ganske kunne undvære Harven. Vist er det
vel, at Oliereddikens Grø, ligesaaalidet som andre
lignende Planter, maa bringes dybt ned, men ens

hver Landmand, som er vant til at omgaaes med Raps og Kleberfrø, vil ogsaa let vide at rette Saaingen af hiint efter sin Localitet.

Planternes Afstand fra hverandre maa ikke være mindre end $2\frac{1}{2}$ og ikke større end 5 Tommer. Som allerede bemærket, have de mange og lange Sidegrene, men om nu ogsaa disse, uden synlig Skade, vore i hverandre, saa vilde en tyk Udsæd, især paa kraftig Jord, ikke være raadelig. Jeg fandt det her brugte Forhold $\frac{1}{4}$ Pd. paa $2\frac{1}{2}$ □ Rode, altsaa 1 Pd. paa 10 □ Roder, meget passende. Hvorledes Frøet bør saaes, nævnes ikke. Her behandlede den omtalte Ubetydelighed ligesom andet Havfrø, men i det Store maatte man vel saa det enten med suaae Haandkast, eller blot med 3 Fingre, alt eftersom Saaemanden gaaer hurtigere eller langsommere og har meere eller mindre vidt Kast. I de stærkt befolkede Lande, hvor endog Kornet luges, er det vel Skik at hyppe og luge Oliereddiken eengang, men dette vilde her, af Mangel paa Hænder, ikke være udførligt, naar Dyrkningen skeer i det Store, hvorom kun Talen kan være her. Jeg troer heller ikke, at saadant her vilde være nødvendigt, da Oliereddiken, paa ellers reen Jord, ved sin hurtige Væxt, ikke lader Ukrudtet komme op. Agerkaal og vild Raps vilde vel ikke let holdes borte, men heller ikke gjøre betydelig Skade, fordi det vilde være let for Tærskeren, at rense en Frøbunke fra de lange Skulper af den første, og Frøet

af den sidste ligeledes giver Olie, og i Nødsfald kan frasigtes, da det er mindre end Reddikefrø. Givtigheden af dette Sidste angives af den italienske Forfatter til 5 Kubbi — 32 Rander — paa en mailandsk Rode. Angaaende dets Olieholdighed, siger han, at man ved omhyggelig Udpresning altid faaer mere end $\frac{1}{3}$, og undertiden endog det Halve af Frøets Vægt i Olie. Over Oliens Godhed gjøres følgende interessante Bemærkning: "Da Olien efter første Presning af den chinejske Reddike er sund og som Madingredientis saa behagelig, at selv Pattebørn nyde den med Fornøielse, og tillige er langt sparsommeligere at brænde, end Olivenolie, idet den varer dobbelt saalænge, brænder ligesaa klart og oser mindre, saa burde den ikke gjælde mindre, end o. s. v." Til alle disse gode Egenstaber føies endnu et andet Sted, at Oliefagerne ere meget gavnlige for Qvæget; og atter et andet: at Dyrkningen af denne Reddike udfordrer kun lidt Gjødning, udsuger ikke Jorden, og kan derfor gjerne skee i Brakmarken.

Bed denne Reddikes Dyrkning har man i Italien Hindringer at bekjæmpe, som man ikke her fjender til; man tør saaledes der ikke saae Frøet paa Jorden, som ikke en Deel af Dagen ere beskyggede, men ganske udsatte for Solstraalerne, da Planterne der maatte vandes, om de ellers ikke reent skulde hentørres; ogsaa maa disse tilstræffelig beskyttes imod Søvinde, der ellers have en me-

get skadelig Indvirkning paa dem; desuagtet dyrkes Oliereddiken der hyppigt og i Marken.

De Grandi havde først den Lykke, at faae nogle Kjerner af samme, og da han lidt efter lidt formerede disse saaledes, at Planten kunde dyrkes i det Større, blev han beæret med flere Præmier af det patriotiske Selskab i Mailand, til sikkert Beviis paa, at Sagens Bigtighed var blevet anerkjendt. De i hiin Afhandling givne udførlige Forskrifter angaaende Oliens Udpresning, har Forfatteren vedføiet en Aftegning af en hensigtsmæssig Stampe- og Pressemaskine.

Efterkrift.

Ifølge den af Udgiveren indhentede Underretning, har den chinesiske Oliereddike været dyrket som botanisk Plante i den botaniske Have her i Kjøbenhavn siden Aaret 1793, men dette kan naturligviis intet Resultat afgive, forsaavidt der spørges om denne Plantes Værd i oekonomisk Henseende. En af vore Botanikere har havt den Godhed, desangaaende at meddele mig Følgende: "Jeg er ganske af den Formening, at Planten vil lykkes her tillands ligesaa vel som Rapsen, men under hvilke Omstændigheder, maa D. Hrr. Landmænd ved Forsøg afgjøre. Hvad dens Natur overhovedet angaaer tillader jeg mig blot at anføre mine Bemærkninger: 1) Den er upaa-

tvivlelig af hele Raalslægten den Plante, der drager mindst Næring ud af Jorden, men derimod meest af Atmosphæren; som Folge deraf meget afhængig af Temperatur og Fugtighed. 2) Mineralst Jord synes den tjenligst, animalst Gjødning derimod skadelig, da denne kan foranledige en frodig Væxt i Blade og Stængler, men liden Rjerne. 3) Efter Jords Bestaaffenhed maa Udsæden rette sig, da en for tæt eller tynd Udsæd vil virke ufordeelagtigt paa Frugtbarheden. 4) Den har fremfor Vinterrapsen tvende udmærkede Egenstaber: at den nemlig er en Sommerfrugt, og at den langt fra ikke behøver den omhyggelige Behandling ved Jadhøstningen, da Frøet ikke uden ved Vold skiller sig ved Frøhusene (Skulperne); derimod troer jeg nok at Skulpen let falder af ved en voldsom Behandling. Som tredie Egenstøb kan vist uden for al Tvivl hensættes, at den, under lige Omstændigheder med Vinterrapsen, giver langt mere Olie. 5) Derimod troer jeg vist at den i kolde og fugtige Sommere, især hvis Jorden er for gødtig, kold eller fugtig, vil fortfare med at voxe, som idetmindste er Tilfældet med Hovedarten: den almindelige Radise, og at den, som Folge heraf vil have det noget varmere og tørrere end Rapsen. Derfor jo tidligere man kan faae den jo bedre; men som sagt Forsøg maa her afgjøre det Rette. Disse Bemærkninger om Olieradisen beder jeg Dem kun at betragte som theoretiske Ideer og ei for noget afgjort praktisk.

Paa min Reise afvigte Sommer i Tydskland
saae jeg følgende Planter dyrkede til Oliepresning:

Balmue, forskjellige Afarter, Vinter- og Som-
merraps og Dodder.

Uf disse udfordrede Balmuen og Vinterrapsen
god, kraftig Jord; Sommerrapsen mindre god,
og Dodder blev dyrket paa den allersletteste Jord,
hvor intet Andet med Held kunde dyrkes.

Dodder (Leindodder, *Myagrum Sativum* Lin.;
Camelina Sativa) saaes hos Booth i Hamborg til
15 Mk. Cour. pr. 100 Pd".*)

*) Et lidet Quantum Frø af den chinesiske Oliereddike er-
hidforskrevet fra Hamborg, saa at danske Landmænd,
som ønske at gjøre Forsøg dermed, her kunne erholde det.
Udsalget deraf har Urtekræmmer Tørgen D. Schmidt,
boende paa Hjørnet af Frederiksberggade og Vestervold
Nr. 18. — Unfskeligt var det, om hine Mænd vilde
behage, i sin Tid at meddele Landhuusholdnings-Selska-
bet Resultaterne af deres Forsøg med denne Plante.

u d g.